

TEATRO CLÁSICO

1º BAC

IES EDUARDO PONDAL
DEPARTAMENTO DE CLÁSICAS
CURSO 2024-25

Alumn@:

APUNTAMENTOS

1. FUNCIÓN E CARACTERÍSTICAS BÁSICAS DO TEATRO EN GRECIA

A representación teatral é un acto:

- **Relixioso:** forma parte do culto a Dioniso e nel tena a súa orixe. As súas festas anuais eran no mes de xaneiro as *Leneas*, e no mes de marzo as *Grandes Dionisias*.

- **Social:** é un espectáculo popular, de goce do ocio de forma colectiva. Implica a participación do espectador, a súa reflexión sobre problemas humanos e temas políticos.

O teatro era un instrumento educativo, ensinaba aos espectadores a ser bos cidadáns, algo necesario nunha sociedade que pretendía ser democrática.

A representación teatral está organizada pola *πόλις* ou Estado en forma de concurso, cun premio para o mellor poeta trágico e outro para o mellor poeta cómico. Os cidadáns ricos costeaban as representacións co pago de impostos e recibían honores se a obra era premiada. Estes "patrocinadores" denominábanse *coregos*. (χορηγοί)

2. A REPRESENTACIÓN TEATRAL

As representacións teatrais so podían ter lugar durante as festas relixiosas en honor a Dioniso. Nelas establecíase un concurso onde cada autor presentaba tres traxedias ou tres comedias. Destas festas, a máis importante era as *Grandes Dionisias*, que se celebraban ó comezo da primavera.

2.1 Elementos escenográficos

Tódolos compoñentes da obra teatral levaban máscara e disface.

- Na traxedia: vestiduras solemnes e luxosas, máscaras de expresión trágica e o *coturno*, un calzado de madeira con sola bastante grossa. Este calzado especial aumentaba a altura dos actores conferíndolles unha "elevación moral".

- Na comedia: disfraces de animais, mulleres e grotescos en xeral e máscaras cómicas.

En cada representación teatral interviñan:

- Actores: Nun principio había un só actor que dialogaba co coro, Esquilo introduce un segundo actor para enriquecer os diálogos e Sófocles engade un terceiro actor para poder desenvolver escenas máis complexas.

Debían representar varios papeis. Os actores eran sempre homes e desempeñaban papeis femininos cando era necesario. Ás veces podían intervir nenos e *personaxes mudos*, que non eran actores profesionais. Os actores recitaban e cantaban na escena.

- O coro: era fundamental na traxedia. Facía a función dun personaxe máis que dialogaba cos actores sobre o que estaba acontecendo. Os seus compoñentes denominábanse *coreutas*; e estaban dirixidos polo *corifeo*, que é quen toma a palabra cando había que recitar. O coro cantaba e danzaba na orquestra.

CRONOLOXÍA

490-479 a. C. **Guerras Médicas**: Os gregos vencen ós persas (Batallas de Maratón, Termópilas, Salamina, Platea...)

477 **Confederación Délica**: alianza militar para controlar o perigo persa liderada polos atenienses, con base na illa de Delos ⇒ Talasocracia ateniense

462 a. C. **Reformas democráticas de Pericles y Efialtes** que aumentan competencias da asemblea

431- 404 a. C. **Guerra do Peloponeso**: Esparta enfróntase a Atenas para tentar frear a súa política imperialista.

429 Peste de Atenas: morre Pericles.

421 Paz de Nicias: tratado por 50 anos.

415 Expedición a Sicilia: o belicista Alcibíades consegue permiso da Asemblea para axudar a colonias atenienses. contra Siracusa. Alcibíades, desterrado por acusación de sacrilexio, abandona a expedición e refuxiase en Esparta. Esparta acude en axuda de Siracusa. Fracasa a expedición.

413 reanúdase a guerra. Esparta pide axuda a Persia e equipa a súa flota. Na batalla de Decelia Esparta cerca a Atenas por terra.

411 Triunfo da oligarquía en Atenas: Consello (boulé) de 400 membros e Asemblea (ekklesia) de 5.000 membros. Sublevación do exército e proclamación de Alcibíades como xefe supremo.

406 Batalla das Arxinusas: anque vence Atenas, os xenerais son condenados por non socorrer aos náufragos.

405 Batalla de Egospótamos: derrota definitiva de Atenas.

404 Atenas derriba os muros longos e entrega a súa flota. **Tiranía dos Trinta**: réxime de terror cun goberno oligárquico proespartano.

403 restablecemento da democracia en Atenas. **Crises económicas e sociais**.

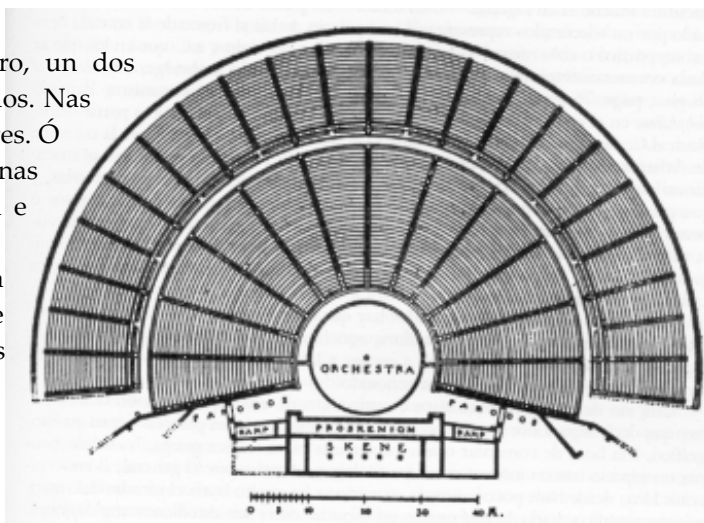
395 a. C. Atenas aliase con Tebas, Argos e Corinto, inimigas de Esparta, para intentar acabar coa súa hexemonía, pero son derrotadas por Esparta en

As partes do teatro eran:

- Orquestra (ὄρχηστρα) onde se movía o coro.
- Corredores (πάροδος) por onde saía o coro á orquestra
- Escena (σκηνή) onde actuaban os actores.
- Proscenio (προσκήνιον) onde se representaban as intervencións dos deuses, e xunto coa escena constituía un pano de fondo.

Esta é a planta do teatro de Epidauro, un dos teatros gregos máis grandes e mellor conservados. Nas súas gradas había cabida para 20.000 espectadores. Ó igual que os demais teatros, está construído nas ladeiras dun monte para aproveita-lo desnivel e goza dunha espléndida acústica.

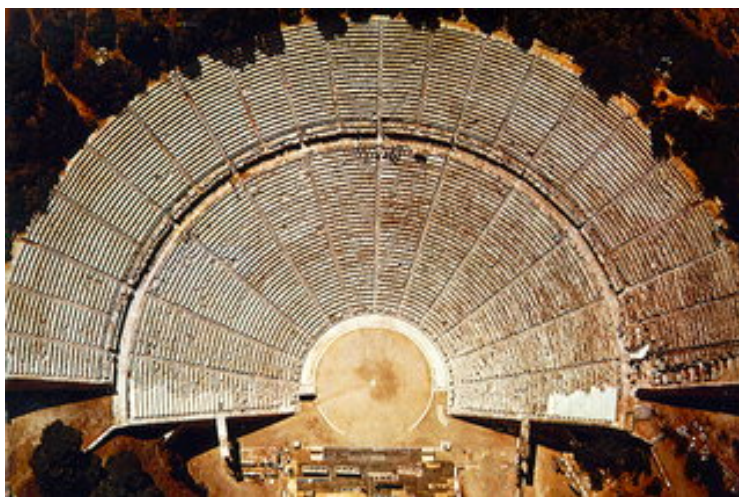
Na posta en escena utilizábase unha complicada tremoia: plataformas móbiles que levaban ou sacaban obxectos da escena, grúas para move-los deuses...

2.2 Estructura da peza teatral

A peza teatral consta das seguintes partes:

- Prólogo: ponse ao espectador en situación. Un ou varios personaxes (que poden ser deuses) informan do que está a acontecer.
- Párodos: primeira aparición do coro na orquestra.
- Episodios: son os monólogos ou diálogos entre os actores, e neles desenvólvese a acción. Nos episodios prodúcese o enfrontamento ou *agón* (ἀγών) entre os personaxes principais: o *protagonista* (πρωτ-αγωνιστής, lit. "que loita de primeiro") e o *antagonista* (ἀντ-αγωνιστής lit. "que loita en contra").
- Estásimos: intervencións do coro, nas que se comentaba a acción ocorrida nos episodios. As intervencións do coro eran partes líricas escritas en verso, ás veces de difícil interpretación. Estas partes eran cantadas, podendo acompañarse tamén con danza, e dividíanse en *estrofas* e *antístrofas*. Os *estásimos* alternan cos *episodios* ata o final da obra.
- Éxodo: o final da obra, que consiste no resumo final dos acontecementos.

En toda peza teatral, especialmente na traxedia, soe haber un momento de máxima tensión ou clímax que se sucede dun anticlímax. No clímax soe producirse a morte trágica do protagonista ou algún outro personaxe. A representación da morte era tabú no drama grego, polo que este momento non podía ser posto en escena e debía ser referido por outro personaxe, normalmente un mensaxeiro.

Un dos recursos para aumentar a tensión dramática é a chamada **ironía trágica**, utilizada principalmente por Sófocles. Prodúcese cando un personaxe é vítima dun discurso de dobre sentido, que coñecen os espectadores, pero el non.

Nas pezas teatrais había unidade espacial e temporal: a acción desenvolvíase nun escenario único (un so lugar) e nunha xornada (un so día)

3. OS XÉNEROS TEATRAIS

	Traxedia	Comedia
Temas	heroicos ou lendarios (mitolóxicos)	ficción
Tratamento	solemnidade e maxestosidade	desenfadado
Personaxes	heroes ou heroínas	personaxes populares, animais, deuses ou heroes ridiculizados...

Na **traxedia** grega exprésase claramente o sentimento trágico da vida: **céntrase no dolor humano, que é inevitable**.

Todo xira en torno ó **heroe trágico**. Nas traxedias de Sófocles, o heroe é un personaxe que, a pesares de ser moralmente superior aos demais, non pode evitar cometer unha falta (ὑβρις) que altera a orde moral establecida ou aceptada pola sociedade. O destino ou ἀνάγκη ("o inevitable"), que está por riba de deuses e humanos, equilibrará de novo a balanza. O heroe pasa por unha situación de angustia que é compartida polo público, despertando nel paixón e compaixón. Ó final o heroe acepta o destino e a xustiza divina que o liberan da súa angustia.

A función da traxedia era a de **formar o pobo**, darlle unha lección de temperanza e moderación. O público nas representacións liberaba as súas paixóns, producíndose nel unha liberación ou κάθαρσις (catarse).

A **comedia** perseguía fins semellantes aos da traxedia: liberar ó home das súas angustias e opresións. O heroe cómico por medios fantásticos consegue liberar a Atenas dos seus males: a guerra, os malos gobernantes, as incomodidades, os malos poetas... chegando a un estado de felicidade.

A diferenza da traxedia, a comedia é moito máis explícita, hai unha ensinanza máis directa, amósanos unha situación menos distante que na traxedia. É dicir, o espectador atópase máis cerca do heroe cómico, que vive unha situación cotiá, que do heroe trágico que vive unha situación extraordinaria.

4. PRINCIPAIS AUTORES TEATRAIS GREGOS

Trágicos:

- Esquilo (525-428 a. C.) do que se conservan 7 traxedias.
- Sófocles (496-406 a. C.) 7 traxedias
- Eurípides (480-406 a. C.) 18 traxedias

Cómicos:

- Aristófanes (445-385 a. C.) 11 comedias
- Menandro (342-294 a. C.) 1 comedia e fragmentos.

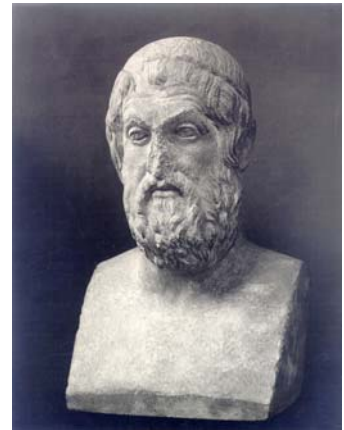
5. SÓFOCLES

Sófocles (496-406 a. C.) é representante da época de Pericles. De familia nobre, desempeñou importantes cargos públicos e militares, séndolle algúns concedidos polo seu prestixio. Gozaba dunha grande popularidade e admiración do pobo ateniense. Escribiu arredor de 130 obras e, segundo a tradición, obtivo primeiros premios en, polo menos vinte e catro ocasións.

O seu interese en asuntos políticos reflíctese nas súas traxedias: *Antígona* e *Edipo Rei*. Colaborou coa política democrática de Pericles, que buscaba:

- Favorecer as clases populares, pero manter a concordia coas clases altas.
- Compatibilizar a racionalidade coa tradición relixiosa.
- Compatibilizar a liberdade co respecto á lei.

Era demócrata conservador, temía a expansión do poder do Estado ata converterse nun tirano. Para el, antes que as leis do Estado estaban *as leis non escritas ou naturais*, que son as defendidas polos deuses.

- **Obras:** *Antígona*, *Aiax*, *Edipo Rei*, *Traquinias*, *Electra*, *Filoctetes* e *Edipo en Colono*.

O tema central das súas obras son os sufrimentos, miserias e grandezas do heroe.

O **heroe tráxico** de Sófocles é un ser superior, dotado de virtude ou ἀρετή. Arríscase a todo, ten un exceso de confianza en si mesmo e cae na súa propia arrogancia, cometendo así unha falta ou ὕβρις contra os deuses por crerse case como eles e por isto é castigado. Na *Electra* a falta ou ὕβρις non é cometida pola protagonista ou heroína, senón por un colectivo: a familia dos Atridas comete faltas e paga por elas.

A vontade divina debe ser respectada sempre, pero ás veces ó obedecela non libra ó home de desgracias. Ex: Orestes debe matar á súa nai, xa que así o mandan os deuses. Nisto radica a **esencia da traxedia: o inevitable do sufrimento humano**, o heroe non pode escapar ó sufrimento pola súa condición de humano.

Unha das características do estilo de Sófocles é a chamada **ironía tráxica**, que consiste en que un personaxe é vítima consciente ou inconsciente dun discurso con dobre sentido. A este dobre sentido tamén contribúen os xogos de palabras e ambigüidade semántica e gramatical. Con isto pretende aumentar a tensión do espectador que coñece por anticipado uns resultados que ignora o propio personaxe.

A ELECTRA

Esta obra preséntanos un tema habitual na traxedia grega: a vinganza imposta a Orestes do crime cometido por Clitemnestra e Existo, o final da maldición que sufría a casa real dos Atridas. Agamenón, fillo de Atreo e rei de Micenas, é asasinado pola súa muller Clitemnestra e o seu amante, Existo, cando volve triunfante da guerra de Troia. O único fillo varón, o pequeno Orestes, consegue fuxir da matanza axudado pola súa irmá Electra e escapa a Delfos co seu pedagogo. Durante este tempo as outras fillas do matrimonio, Electra e Crisótemis, viven no palacio mantendo diferentes actitudes: mentres Electra malvive coa esperanza de que chegue Orestes para vingar a

morte do seu pai, enfrontándose a Clitemnestra e Existo; Crisótemis vive submisa ós novos señores do palacio.

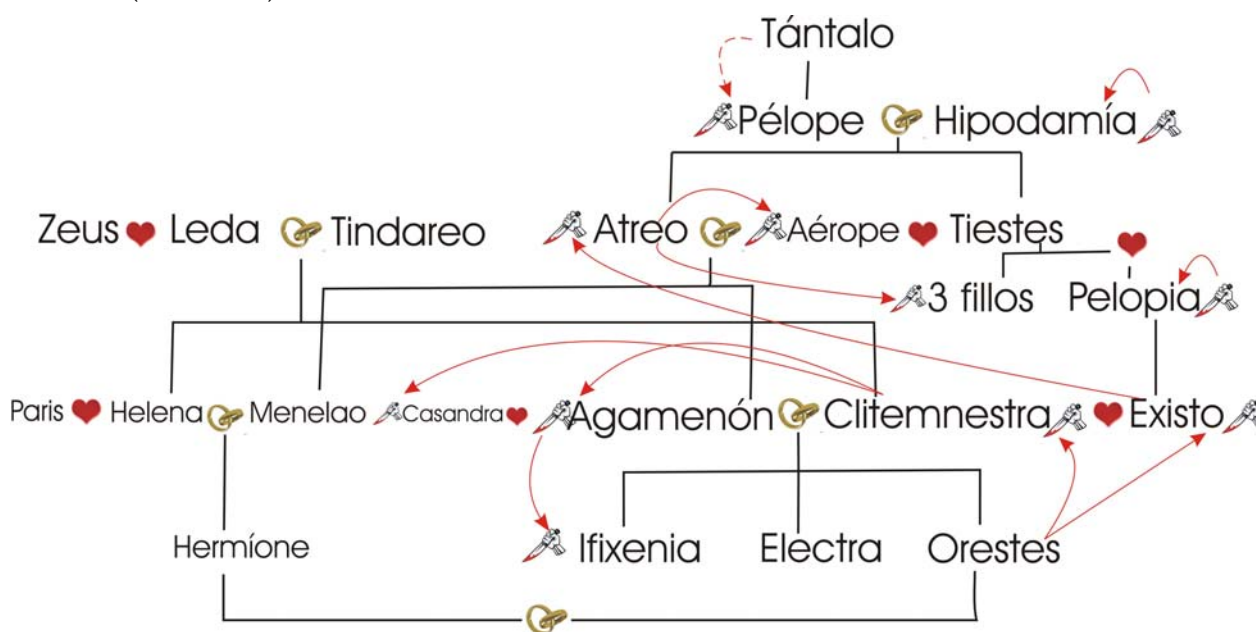
A **acción** comeza anos máis tarde, cando Orestes chega de incógnito a Micenas co pedagogo e o seu amigo Pílates, para vingar a morte do seu pai. Orestes urde a vinganza mediante unha trampa: finxe ser un mensaxeiro que comunica a súa propia morte para poder entrar no palacio e matar a súa nai. Electra ao informarse da "morte" de Orestes perde toda esperanza, intenta vingar ela a morte de seu pai e para elo intenta conseguir, sen éxito, a axuda da súa irmá Crisótemis. Cando Electra está a punto de derrubarse, prodúcese o recoñecemento dos irmáns (anagnórise) alcanzando aquí a obra o momento de maior tensión ou clímax. Acto seguido terán lugar as mortes de Clitemnestra e Existo, cun descenso da tensión dramática ou anticlímax.

A diferenza de outras traxedias de que tratan o mesmo tema (Esquilo e Eurípides) Orestes non ten que purificarse polo seu crime. O autor considera que realiza unha acción xusta, xa que da morte ós amantes adúlteros que deshonran a casa de Atreo

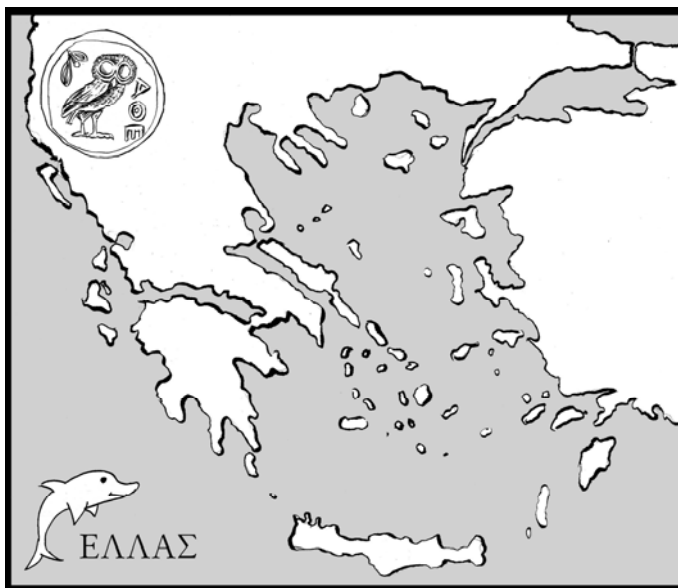
Mentres que na *Electra* de Eurípides aparece un Orestes humanizado que dubida á hora de matar á súa propia nai; Sófocles preséntanos uns **auténticos heroes tráxicos** con menos trazos humanos, xa que o seu recto sentido da xustiza e do honor sitúaos por riba dos demais mortais. Electra e Orestes cumpren a súa misión sen dubidar un instante e coa maior frialdade. Electra ten o valor propio dunha heroína, contrastando co medo humano da súa irmá Crisótemis.

A obra foi considerada polos críticos antigos como unha das máis perfectas de Sófocles en canto á súa técnica. A obra transcorre nun só lugar, as portas do palacio de Micenas e nunha soa mañá, hai unidade espacial e temporal. A estrutura é sinxela, a acción artículase en cinco episodios ou unidades que nos van descubrindo aos personaxes: o heroe vingador, a heroína que sofre, a adúltera e poderosa Clitemnestra, a trampa e a vinganza, que é o tema central e a cita constante en toda a obra (o *leitmotiv*).

6. CUESTÓNS POSIBLES SOBRE A *ELECTRA* DE SÓFOCLES

1. Fai un cadro xenealóxico da familia dos Atridas no que figure Tántalo, Pélope e a familia de Agamenón completa.
2. Investiga quen foi Tántalo, que crimes cometeu e que castigos sufriu por elo.
3. Función do prólogo (diálogo entre o pedagogo e Orestes).
4. Sabes a quen fai alusión esta frase: *"Este es el antiguo Argos, el bosque consagrado a la hija de Ínaco, la doncella herida por el tábano"*? Pista: foi unha das amantes de Zeus, convertida en vaca.
5. O deus Apolo tiña numerosos sobre nomes como Febo (o brillante), Pitio (o vencedor da serpe pitón) ou Liceo (destrutor de lobos). Busca nun dicionario o significado da palabra liceo e a súa etimoloxía.
6. Cando aparece en escena Electra fai alusión o momento do día no que se atopa a acción. Na súa intervención e na do coro que siegue, fálase de luz e sombra. Explica a simboloxía desta escena e explica por que Sófocles elixe este momento como punto de partida da acción.
7. Compara o carácter de Electra co da súa irmá Crisótemis, pon exemplos con frases do texto.
8. As irmás enfróntanse nun agón. Sinala onde comeza e onde acaba poñendo citas do texto. ¿Que significaba a palabra agón en grego? ¿que significaban os termos protagonista e antagonista?
9. Describe o carácter de Clitemnestra. ¿Tiña razóns para odiar ata morte a Agamenón?
10. Cal é a relación entre Electra e Clitemnestra? ¿Paréceche humana?
11. Que lle aconteceu a Ifixenia, a filla maior de Agamenón e Clitemnestra?
12. No parlamento de Electra hai unha frase que di "Se a morte se paga coa morte, tócache ser a próxima en morrer". Explica que asasinatos se cometeron na casa maldita de Atreo.
13. Investiga cada canto tempo e onde se celebraban os Xogos Píticos. ¿que outros xogos panhelénicos recordas , onde e cada canto tempo se celebraban?
14. O momento do recoñecemento dos irmáns e o clímax da obra. Como se denomina na literatura procedemento mediante o cal dous personaxes se recoñecen?
15. Que mostra como proba Orestes para ser recoñecido pola súa irmá?
16. Amosa algún tipo de piedade Electra ante a morte da súa nai? Describe a súa actitude con frases do texto.
17. Coa morte de Clitemnestra e Existo a xustiza queda restablecida. Busca unha cita do texto que o reflecta.
18. Por que cres que Sófocles elixiu a Electra como heroína protagonista e non a Orestes?
19. Busca información sobre o "complexo de Electra". Despois de ler a obra ¿paréceche adecuada a denominación que S. Freud escolleu explicar unha etapa infantil?
20. Elabora un mapa de Grecia onde aparezan os reinos dos seguintes heroes aqueos ou micénicos que participaron na guerra de Troia: Agamenón, Menelao, Aquiles, Néstor, Ulises, Diomedes e Idomeneo. Sinala os principais lugares nos que se desenvolveu a cultura micénica. Sinala tamén os seguintes lugares: Troia e Delfos.
21. Opinión persoal. ¿Paréceche xustificada as accións de Orestes e Electra? Razona túa resposta.

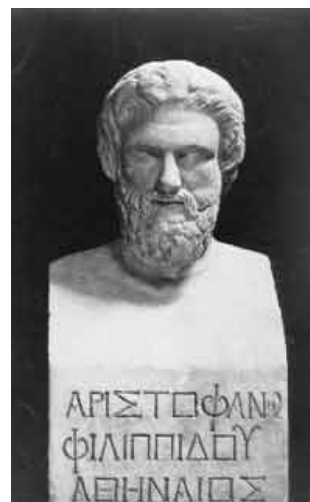

7. ARISTÓFANES

Ateniense e posiblemente procedente dunha familia de autores cómicos, Aristófanes (448-380 a. C.) vive un dos acontecementos de maior importancia e repercusión na historia de Grecia: a Guerra do Peloponeso.

Na súa obra estará sempre presente a situación política do momento: non só a presión externa que exercen os espartanos sobre Atenas, senón tamén as tensións internas que provocan a guerra en Atenas e que desembocan nos intentos antidemocráticos para impoñer gobernos oligárquicos e proespartanos. Por tratar os problemas da πόλις esta comedia denomínase *comedia política*.

Obras: *Acarnienses*, *Cabaleiros*, *Nubes*, *Avespas* e *Paz* (1ª etapa: a busca da paz. Comedias autenticamente políticas). *Aves*, *Lisístrata*, *Tesmoforias*, *Ras*, *A Asemblea de Mulleres* e *Pluto*. (2ª etapa: busca a evasión e propón situacións e solucións utópicas)

LISÍSTRATA

Lisístrata foi estreada nas Leneas do 411 a. C, en plena guerra do Peloponeso (ver cadro cronolóx.) Nesta comedia cuestiónase de novo **a paz como obxectivo primordial** e para elo Aristófanes busca unha situación utópica: xa que os homes non chegan a ningunha solución satisfactoria, unha muller, Lisístrata, idea un plan para "salvar a toda Grecia". A estratexia das mulleres consiste en dúas accións: tomar a Acrópole e apoderarse do tesouro da cidade, e poñerse "en folga" cos maridos, negándose a ter ningunha relación carnal con eles. O plan comeza a dar resultado cando os homes de ambos bandos, ao non soportar a situación, acceden a facer as paces. Así podemos entender o nome de Lisístrata < Λυσι-στράτη "a que dissolve os exércitos".

Estilo de Aristófanes

A linguaxe de Aristófanes é a lingua viva do pobo: directa, pero moi rica e imaxinativa. Recorre constantemente ós xogos de palabras, ó equívoco e ó dobre sentido. Gústalle parodiar a traxedia, utilizando o ton trágico para asuntos cómicos, e sorprenden o espectador con frases finais non esperadas.

En *Lisístrata* e recorre a tópicos como a loita de sexos, o mundo do revés, as mulleres facendo de homes e viceversa, e temas escatolóxicos. Son frecuentes as escenas típicas onde se poñen de manifesto os defectos de ambos sexos: homes inútiles e miñaxoias, mulleres borrachas e obsesionadas polo sexo...etc.

O seu humor basease na parodia, na sátira e ataque contra os novos movementos intelectuais (os sofistas) e os homes destacados no campo da política e da cultura (Cleón, Pericles, Eurípides...). As súas comedias son unha importante fonte para coñecer o ambiente ateniense do s. V. a. C.

Crítica a tódalas clases sociais, pero escolle como protagonistas da súas obras ós personaxes do pobo chan que queren vivir tranquilos e sen guerras.

8. CUESTIONARIO SOBRE *LISÍSTRATA* DE ARISTÓFANES

(Cuestións para un posible comentario de texto)

1. Uso da utopía para facer crítica social en Lisístrata. Dada a situación da muller en Atenas, resultaba inconcibible un plan de salvación nacional ideado por mulleres, como a toma da Acrópole polas máis vellas ou a "folga" que fan as novas cos maridos. A heroína cómica consegue liberar a cidade dos seus males por medios e situacións irreais. O mundo real aparece, entón, distorsionado e desfavorable.

2. Busca na obra alusións ás diferentes formas de vida en Esparta e Atenas: a educación das mulleres, a organización política...

3. ¿Era Aristófanes defensor da muller ou non? Na comedia arremete contra os inimigos da condición feminina, como Eurípides, e parodia célebres frase machistas. Algúns monólogos, parecen apoloxías do sexo feminino Pero compre non esquecer que Aristófanes non fai máis que amosarnos un mundo ó revés, para un grego do s. V a. C. unha muller salvadora do país era o colmo do ridículo.

4. Buscar exemplos da crítica política en Aristófanes. Ataca a situación política do momento arremetendo contra todo, principalmente contra as novas correntes intelectuais e políticas. Critica o belicismo ateniense, a corrupción e algunhas das reformas feitas polos demócratas Pericles e Efialtes.

5. Buscar exemplos da linguaxe viva do pobo: xogos de palabras e dobres sentidos (case sempre en clave erótica), metáforas fora de contexto (Ex: a do campo ben abonado e traballado e sementado, a arma desenfundada...)

6. Buscar exemplos de humor sutil e humor máis fácil: humor de tortas e bastonadas, humor escatolóxico.

7. Comentar a utilización da técnica da sorpresa: frecuentemente acaba parlamentos e escenas con frases ou actitudes non esperadas. Tamén nos prólogos procura introducir a acción de forma misteriosa para causar expectación no público.

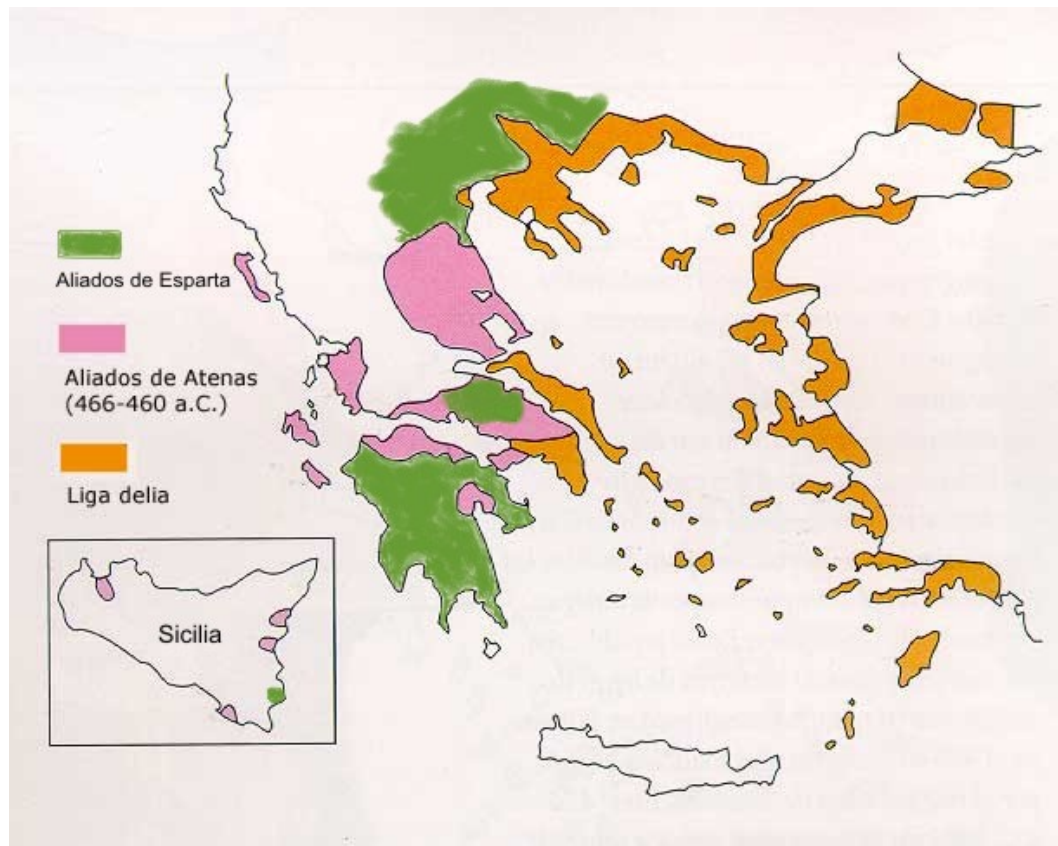
8. ¿En que lugares de que cidade se desenvolve a acción? ¿Que se facía na Acrópole? ¿Porque é importante para as mulleres tomala? Menciónase “o tesouro de deusa”. Onde estaba? de onde proviña? que lle proporcionou a Atenas?. Consulta este artigo si tes dúbidas:

http://es.wikipedia.org/wiki/Confederación_de_Delos

9. ¿Cal é a situación de Atenas, dende o punto de vista histórico? Poderías explicar a partir de aquí por que as mulleres deciden actuar?

10. Sitúa no mapa dos bandos belixerantes na guerra do Peloponeso os seguintes lugares que aparecen mencionados na comedia: Atenas, Esparta, Beocia, Peloponeso, Salamina, Tracia, Corinto, Mileto, Samos, Mesenia, Pilos, monte Taixeto e río Éúrotas.

MAPA BANDOS BELIXERANTES NA GUERRA DO PELOPONESO

BIBLIOGRAFÍA

- *Introducción*
- *Diccionario de mitología griega y romana*. P. Grimal. Ed. Paidós
- *Diccionario de la Literatura Clásica*. Hotwatson, Alianza Editorial.
- *Historia de la literatura griega*. López Férez, J. A. (Ed.), ed. Cátedra

9. FUNCIÓN E CARACTERÍSTICAS BÁSICAS DO TEATRO EN ROMA

ORIXES

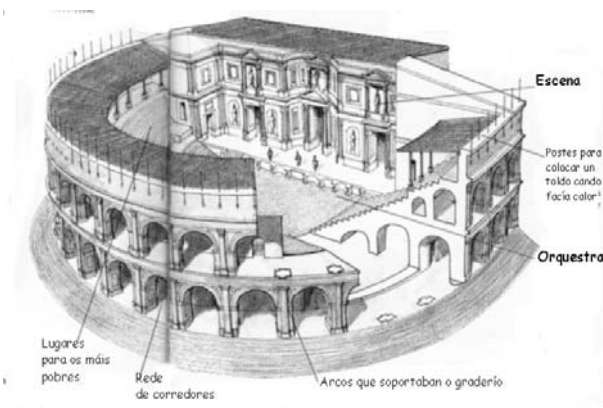
Pouco sabemos das orixes do teatro romano, xa que as primeiras representacións eran improvisacións de carácter popular que seguramente non se puñan por escrito. Podemos fixar o nacemento oficial do teatro a principios do **s. III a. C.**, data na que Roma entra en contacto coa cultura grega ao conquistar o sur de Italia e Sicilia, importantes colonias gregas denominadas "Magna Grecia". Os autores romanos comezan a adaptar comedias gregas, converténdose en continuadores dunha cultura superior á deles.

A REPRESENTACIÓN TEATRAL

Mentres que os gregos adoitaban aproveitar unha ladeira ou declive do terreo para construír os teatros e dispor as gradas, os romanos por medio de arcos e estruturas abovedadas puideron levantar edificios independentes. A práctica eliminación do papel do coro nas representacións romanas, fixo que a zona semicircular (*orquestra*) que lle estaba reservada quedase notablemente reducida.

O **escenario** romano dispuña de un decorado fixo (*escena*), que simulaba unha estrutura arquitectónica: unha especie de edificio con tres portas, adornado con tres pisos de galerías con columnas, na que se representaba a acción, que normalmente tiña lugar na rúa, diante de tres casas.

Os **actores** eran sempre homes, que podían representar varios papeis, incluso femininos, cambiando de indumentaria e de perruca (na comedia non era tan frecuente o uso das máscaras como os actores gregos). Tamén usaban *coturnos*, uns zapatos de sola grosa que lle daban unha maior elevación.

10. A COMEDIA ROMANA

Roma herdou os xéneros literarios gregos, e dentro do drama cultivou con máis éxito a comedia que a traxedia.

En Grecia, coa *Comedia Vella* de Aristófanes (s.V a. C.) podía criticar a personaxes concretos; pero cando Menandro escribe a *Comedia Nova*, xa non hai esa liberdade, polo que centra os seus temas na vida cotiá. Os personaxes son sempre os mesmos e inconcretos: o escravo enredante confidente das aventuras do seu amo, o pai de familia consentidor, o parásito lambón e adulator, o soldado fanfarrón, as mulleres case sempre de "vida alegre".... Se a comedia de Aristófanes era unha forma de loita política, a de Menandro só pretendía facer rir.

A comedia romana basease na Comedia Nova grega, e por iso recibe o nome de "palliata" (< *Pallium*, manto grego co que cubrían os actores). Son representacións de **ambientación grega**: os personaxes, o escenario xeográfico, os costumes...

A comedia romana evolucionou elementos da comedia e traxedia gregas como os coros, que eran partes recitadas e/ou cantadas por un grupo de persoas (os coreutas). Estas partes desenvolvíanse na orquestra, onde o coro tiña tamén especie para danzar. Na comedia nova había partes musicais nos entre actos, xa que estas partes musicais ou *cantica* eran moi do gusto do público.

Os comediógrafos traducían ou adaptaban obras gregas, ás veces usaban un procedemento chamado *contaminatio*, que consistía en mesturar dous argumentos de comedias gregas.

11. PRINCIPAIS AUTORES TEATRAIS ROMANOS

Cómicos:

- Plauto (251-184 A. C.) do que se conservan 20 comedias
- Terencio (190-159 a. c.) 6 comedias

Tráxicos:

- Séneca (4 a. C.- 65 d. C.) 8 traxedias (para ser lidas)

12. PLAUTO (251-184 A. C.)

Introduce en Roma a Comedia Nova. Plauto é un home do pobo que vive nunha situación económica e política difícil e escribe para sobrevivir: ten que contentar o público para conseguir que os maxistrados costeasen a representación. Aínda que os personaxes son gregos e a escena soe ser Atenas, Plauto axeita a Comedia Nova a Roma:

- Suprime chistes refinados e explica costumes descoñecidos para os romanos. Os seus chistes baséanse na dobre interpretación, na esaxeración, no equívoco, na burla aos forasteiros, provincianos, campesiños..
- Utiliza os prólogos como explicación da peza, pero tamén para acadar a atención do público.
- Escolle argumentos choqueiros e ridículos, xa de por si cómicos, inspirados na vida cotiá
- Busca a complicidade do público, que coñece o engano mentres que o personaxe afectado ignóralo.
- Conserva os **personaxes fixos da Comedia Nova**, que son tipos populares do agrado do público: o *senex* (vello cutre e rosmón e ás veces consentidor do fillo), o *servus* (escravo intelixente e enredante, normalmente o protagonista), o *adulescens* (mozo de boa familia mullereiro e consentido), o *leno/a* (alcaíote/a avarento), a *meretrix* (prostituta) o *parasitus* (chupón) que so pensa en comer e beber a conta dos demais, o *miles gloriosus* (soldado fanfarrón) que se gaba de todo pero que no fondo é un covarde, o vello avaro que é capaz de perder a súa familia antes que gastar o seu diñeiro
- Inspírase nas comedias gregas e ás veces funde dúas nunha: *contaminatio*

Hoxe conservamos unhas vinte comedias de Plauto entre as que destacan *Anfitrión*, *Asinaria*, *Aulularia*, *Casina*, *Os Xelmegos*, *O Miles gloriosus* (*O soldado Fanfurriñeiro*), *Mostellaria* (*a Pantasma*), *Cistellaria* (*O cestiño*), *Persa*

Plauto, que sempre viviu entre as clases baixas, leva esas clases á escena: o escravo é o protagonista do seu teatro e a súa diversión son os conflitos amorosos e familiares dos seus amos. O seu teatro reflicte extraordinariamente a linguaxe falada pola xente, o latín vivo e vulgar.

O MILES GLORIOSUS (O SOLDADO FANFARRÓN)

Pirgopolinices, un soldado fanfarrón do que todos se burlan, rapta a Filocomasia, cortesá ateniense amante de Pleusicles, un mozo ateniense, e lévaa a Éfeso. O soldado recibe como regalo duns piratas a Pleestrión, escravo tamén de Pleusicles. Este viaxa a Éfeso para intentar recuperar á súa amante e escravo, hospedándose na casa contigua á do miles.

Coa complicidade de Pleriplectómeno, vello veciño do militar, o escravo Pleestrión argallará todo de xeito que o seu antigo amo poda ver á súa amada. Grazas ás mañas do escravo, Pleusicles recuperará a Filocomasia e Pleestrión e regresará a Atenas.

13. CUESTIONARIO SOBRE O *MILES GLORIOSUS* DE PLAUTO

1. Escribe en tres liñas o argumento da obra: _____

2. Identifica ós personaxes fixos da comedia romana.

Personaxe	Nome na comedia	Descrición do personaxe
servus		
senex		
adulescens		
meretrix		
miles gloriosus		
parasitus		

3. É frecuente que Plauto nas súas comedias utilice "nomes parlantes" para denominar ós seus personaxes, con elo pretende que o espectador supoña as función deles nada máis escoitar o seus nomes. Di que personaxes derivan dos seguintes termos latinos ou gregos e explica o seu nome.

Termo latino ou grego	Nome do personaxe	Explicación nome-personaxe
pirgo (< πύργος): fortaleza poli (< πολύ): moito -nikes (< νική): victorioso		
palestra (< παλαίστρα): palestra (lugar onde se practica a loita)		
arto (< ἄρτος): pan -trogos (< τρώγω): comer		

4. O principio da obra cítanse as Guerras Médicas. Investiga en que época ocorreron, cantas foron, cales as partes implicadas, quen venceu. _____

5. ¿Porque a acción se desenvolve nunha cidade grega? ¿Porque tamén son gregos os nomes dos personaxes? _____

6. Paestrión di que seu amo marchou ó Foro ¿que función tiña o Foro nas cidades romanas? ¿A que equivalería hoxe? _____

7. ¿Cal é a función do parlamento de Paestrión no comezo da Escena II? ¿Con que finalidade utilizaba Plauto parlamentos deste tipo? _____

8. ¿Que papel xoga na comedia o escravo Paestrión? _____

9. ¿Cal é o mellor premio para un escravo? ¿Porque? ¿Cres que os escravos en Roma vivían na mesma situación de Palestrión? _____

10. Indica quen eran os personaxes mitolóxicos se citan nos xuramentos. _____

11. Pon exemplos do humor plautino con citas do texto:

- Dobre sentido: _____

- Esaxeración: _____

- Equívocos _____

13. Sitúa no mapa do Imperio romano os lugares que aparecen mencionados na obra: Atenas, Éfeso, Cilicia, Numidia, Galia, Britannia.

1. FUNCIÓN E CARACTERÍSTICAS DO TEATRO
2. A REPRESENTACIÓN TEATRAL
3. OS XÉNEROS TEATRAIS
4. PRINCIPAIS AUTORES TEATRAIS GREGOS
5. SÓFOCLES, *ELECTRA*
6. CUESTIONARIO SOBRE *ELECTRA*
7. ARISTÓFANES. *LISÍSTRATA*
8. CUESTIONARIO SOBRE *LISÍSTRATA*
9. FUNCIÓN E CARACTERÍSTICAS DO TEATRO EN ROMA
10. A COMEDIA ROMANA
11. PRINCIPAIS AUTORES TEATRAIS ROMANOS
12. PLAUTO, *MILES GLORIOSUS*
13. CUESTIONARIO SOBRE *MILES GLORIOSUS* DE PLAUTO

Teatro de Epidauro (Argólida, Grecia, abril 2023)